

Nd.

15. Frumvarp til laga

um framkvæmdasjóð ríkisins.

Flm.: Steingrímur Steinþórsson, Eysteinn Jónsson, Jón Ívarsson,
Skúli Guðmundsson, Sveinbjörn Högnason.

1. gr.

Stofna skal sjóð, er heitir: Framkvæmdasjóður ríkisins. Hlutverk sjóðs þessa er að veita fé til nauðsynlegra framkvæmda í þarfir atvinnuveganna, að styrjöldinni lokinni.

2. gr.

Ríkissjóður skal greiða til framkvæmdasjóðs ríkisins $\frac{3}{5}$ hluta þess tekjuafgangs, sem verður á rekstrarreikinngi árið 1941. Árið 1942 greiði ríkissjóður til sjóðsins $\frac{3}{5}$ hluta tekjuafgangs, en þó aldrei lægri upphæð en 6 milljónir króna. Fé sjóðsins skal geymt í Landsbanka Íslands.

3. gr.

Sameinað Alþingi kýs 5 manna nefnd til þess að hafa umsjón með sjóðnum, og skal nefndin gera tillögur til Alþingis um fjárveitingar úr honum.

4. gr.

Rekstrarreikning sjóðsins, svo og efnahagsyfirlit, skal birta með ríkisreikningi ár hvert.

5. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Greinargerð.

Frumvarp þetta er fram borið vegna þeirra stórfelldu breytinga, sem orðið hafa í atvinnuháttum og fjármálum þjóðarinnar síðan styrjöldin hófst.

Á árunum fyrir styrjöldina reyndi Alþingi og ríkisstjórn af fremsta megni að auka og efla verklegar framkvæmdir. Nægir í því efni að minna á stórkostlegar framkvæmdir við að reisa sildarverksmiðjur, stuðning til báta og skipabygginga, miklar hafnargerðir o. fl. varðandi sjávarútveg. Meiru fé var varið þau árin til húsaþbygginga í sveitum, til nýbýlamyndunar og annarra ræktunarframkvæmda en nokkru sinni fyrr. Þá var og veitt fé til margs konar nýrra iðnfyrirtækja. Það er þess vegna ekki ofmælt, að Alþingi og ríkisstjórn hafi síðasta áratuginn fyrir styrjöldina sýnt ríkari og öflugri viðleitni til þess að styðja atvinnuvegi þjóðarinnar og leggja grundvöll að fjölbreyttari framleiðslu en nokkru sinni fyrr.

Til þess að sanna þessi ummæli skal á það bent, að árin 1935—1938 hefur ríkissjóður veitt fé til verklegra framkvæmda og framlög til atvinnuveganna sem hér segir:

Árið 1935	ca. 5.8	millj. kr.
— 1936	— 6.3	— —
— 1937	— 6.7	— —
— 1938	— 6.6	— —
Samtals	ca. 25.4	millj. kr.,

eða að meðaltali þessi 4 ár ca. 6.5 milljónir króna. Þessum miklu fjárhæðum var varið til atvinnuvega landsmanna þetta árabil án þess að skuldir rikissjóðs hækk-uðu verulega.

Þetta er því eftirtektarverðara, sem einmitt þessi ár var þröngt í búi, bæði hjá atvinnurekendum og verkalyð í landinu og einnig hjá rikissjóði. Höfuðatvinnu-vegir þjóðarinnar, landbúnaður og sjávarútvegur, áttu við mjög harða kreppu að búa, svo að jafnvel lá við hrúni beggja þessara aðalmáttarstólpa, sem bera uppi þjóðarbúið. Þrátt fyrir það gat rikissjóður lagt svona stórar fjárhæðir fram til verk-legra framkvæmda og til stuðnings atvinnuvegunum, þegar að þeim kreppti. Þetta náðist einungis af því að þjóðin lagði hart að sér með fjárframlög.

Þótt það tækist þetta árabil, vegna heppilegrar stjórnar á fjármálum rikisins, að halda uppi miklum verklegum framkvæmdum, án þess að stofna verulega til aukinna lána erlendis fyrir rikissjóð, þá hefur samt oft þurft til þess að grípa að flytja inn erlent lánsfé í stórum stíl, þegar að hefur kreppt í atvinnumálum og fjármálum þjóðarinnar. Skal í því efni bent á það, að eftir heimsstyrjöldina 1914--1918 varð að taka mjög óhagstætt lán erlendis (enska lánið 1921), vegna þess að það hafði verið vanrækt á styrjaldarárunum, þegar almenningur hafði miklar tekjur handa á milli, að leggja þá til hliðar til þess að mæta komandi erfiðleikum. Oftar hefur orðið að grípa til þess að flytja inn erlent lánsfé í stórum stíl, ef ráðast hefur átt í nýjar framkvæmdir eða þurft hefur að veita atvinnuvegum þjóðarinnar stuðning í bili.

Síðan núverandi styrjöld hófst hefur viðhorfið gerbreytzt í þessum efnum. Öll nýsköpun í atvinnumálum þjóðarinnar er stórkostlega lömuð. Víða er svo ástætt, að mannvirkjum er ekki sæmilega haldið við, svo að þau ganga úr sér meira en góðu hófi gegnir og jafnvel eyðileggjast. Allar verklegar framkvæmdir hafa mjög dregizt saman. Nokkrar tölur sýna þetta ljósar en langt mál.

Árið 1938 og 1939 var jarðræktarstyrkur hvort árið um 560 þús. kr., en 1940 nam jarðræktarstyrkur aðeins tæpum 300 þús. kr. Og á yfirstandandi ári mun enn hafa dregið úr framkvæmdum, svo að jarðræktarframkvæmdir eru tæplega meiri en einn þriðji af því, sem þær voru fyrir styrjöldina. Árið 1939 voru byggð 236 íbúðarhús í sveitum, en 1940 aðeins 37 og enn færri á yfirstandandi ári. Nýbýla-byggingar hafa að mestu stöðvazt, einungis unnið að því að fullgera býli, sem áður var byrjað á. Í Reykjavík voru byggð 76 íbúðarhús árið 1939, en aðeins 5 1940. Á Akureyri voru byggð 36 íbúðarhús 1939, en aðeins 8 1940. Mikið hefur og dregið úr framkvæmdum varðandi hafnargerðir o. fl.

Þessi dæmi, sem hér hafa verið nefnd, sýna greinilega, hversu allar framkvæmdir hafa stórkostlega dregizt saman. Verkefni hrúgast upp, sem verða að bíða úrlausnar, þangað til styrjöldinni lýkur. Þá þarf að hefja húsabyggingar í sveitum í stærri stíl en nokkru sinni fyrr. Ný heimili þarf að reisa bæði í sveit og við sjó. Ræktunarframkvæmdir verður að taka upp í enn stærri mælikvarða en áður. Stofna verður til nýrra iðnfyrirtækja, svo sem áburðarverksmiðju, sementsverk-smiðju o. m. fl.

Þegar sú óeðlilega atvinna, sem nú er hér á landi af völdum setuliðsins, hverfur og atvinnuhættir færast aftur í eðlilegt horf, þá verður brýn þörf að efna til mikilla framkvæmda. Sumpart til þess að styðja atvinnuvegi þjóðarinnar í kreppu þeirri, sem óhjákvæmilega hlýtur að koma í kjölfar styrjaldarinnar, og sumpart til þess að hindra atvinnuleysi, sem þeirri kreppu mun fylgja. Verði engar ráðstafanir gerðar nú til þess að hafa handbært fé til opinberra framkvæmda að styrjöldinni lokinni, þá mun tvennt vera fyrir hendi: Að lítið verði aðhafzt til að stofna ný heimili, skapa ný og aukin atvinnuskilyrði og til þess að endurbæta þau verðmæti þjóðfélagsins, sem þessi árin ganga úr sér um skör fram vegna ónógs viðhalds, -- eða við verðum að grípa til þess ráðs, sem svo oft hefur verið gert áður, að flytja inn erlent lánsfé í stórum stíl. Hvort tveggja er neyðarúræði og stórhættulegt fyrir heilbrigt atvinnulíf þjóðarinnar og stjórnarfarslegt og fjárhagslegt frelsi hennar.

Nú er einmitt sérstaklega hentugt tækifæri til fjársöfnunar fyrir rikissjóð. Innstæður bankanna erlendis munu vera ca. 160 milljónir króna. Tekjur rikissjóðs eru mjög miklar, svo að víst er, að allmiklar fjárhæðir má leggja til hliðar af tekjum hans á yfirstandandi ári. Þótt enn sé ekki hægt að segja um það með nokkurri vissu, hvernig rekstrarafkoma rikissjóðs verður að árinu loknu, þá er þó vitað, að rekstrarafgangur hlýtur að verða mjög mikill. Verður tekjuafgangur varla undir 10 milljónum króna á yfirstandandi ári, og sennilega verður hann nokkru meiri. Almennig hefur meira fé milli handa en nokkru sinni hefur áður þekkt í þúsund ára sögu þjóðarinnar. Mætti með breyttri skattalöggjöf afla mikilla tekna án þess að gengið væri of nærri gjaldþoli manna. Einkum hefur allt einhleyp fólki svo miklar tekjur nú, að sjálfsagt virðist að auka skatta á því umfram það, sem enn hefur verið gert. Þá má og hækka tolla á miður nauðsynlegum aðfluttum vörum. Þessar leiðir til meiri tekjuöflunar fyrir rikissjóð skulu þó ekki ræddar hér frekar, því að tillögur um aukna skatta koma ekki fram í þessu frumvarpi. En á þetta er bent til þess að leiða rök að því, að á næsta ári sé auðvelt að afla rikissjóði aukinna tekna umfram það, sem núgildandi skatta- og tollalög gera ráð fyrir.

Leiðir til fjáröflunar fyrir rikissjóð eru því fleiri og auðveldari en verið hafa nokkru sinni fyrr. Það væri því hið mesta glapræði af hálfu ríkisvaldsins að nota ekki þetta einstæða tækifæri til þess að mynda völdugan sjóð til að mæta atvinnu-erfiðleikum komandi ára.

Búningur frumvarpsins er ekki margbrotinn, og þarf það því ekki mikilla skýringa við. Um einstakar greinar þess skal þetta þó tekið fram.

Um 1. gr.

Með því að nefna sjóð þennan framkvæmdasjóð ríkisins viljum vér undirstrika það, að fé úr sjóðnum skuli eingöngu varið til nýrra framkvæmda, sem ríkið lætur gera, eða eitt sem beinn stuðningur til einstakra manna eða félaga, sem eru að reisa mannvirki til nýs atvinnurekstrar, svo sem til nýbýlamyndunar.

Verkefni sjóðsins geta orðið mjög margvísleg. Þó teljum vér flutningsmenn frumvarpsins, að honum skuli fyrst og fremst varið til þess að stofna nýbýli í sveit og við sjó. Sömuleiðis til þess að reisa ný iðnfyrirtæki. Má þar nefna áburðarverk-smiðju, sementsverksmiðju, ýmsar verksmiðjur varðandi hagnýtingu sjávarafurða o. m. fl. Þá mætti og verja fé úr sjóðnum til hafnargerða, vegagerðar og brúabygginga, svo og hvers konar arðgæfra opinberra framkvæmda annarra, sem kölluðu að í hvert sinn.

Um 2. gr.

Sjóðnum er ætlað að fá tekjur á þann hátt, að rikissjóður leggi honum $\frac{3}{4}$ hluta þess tekjuafgangs, sem verður á rekstrarreikningi árin 1941 og 1942. Þó skal framlagið 1942 ekki vera lægra en 6 milljónir króna.

Það er náttúrlega í allmikilli óvissu, hver tekjuafgangur rikissjóðs verður þessi árin, og þó einkum hið síðara. Hér að framan hafa verið færð rök að því, að á yfirstandandi ári muni tekjuafgangur ekki verða undir 10 milljónum króna. Það á þess vegna að vera nokkurn veginn tryggt, að sjóðurinn fái allverulegar tekjur í ár.

Um næsta ár er það að segja, að fjárlög þess voru afgreidd með allverulegum greiðsluhalla. Hins vegar má vænta þess, að margir tekjulíðir fari svo mikið fram úr áætlun, að afkoma rikissjóðs verði allmiklu betri en fjárlögin sýna.

Framsóknarflokkurinn lítur svo á, að auðvelt sé að afla rikissjóði aukinna tekjustofna, svo að tryggt verði, að umframtekjur rikissjóðs á næsta ári verði ekki minni en 6 milljónir króna, en það er sú lágmarksfjárhæð, sem lagt er til, að rikissjóður verji í þessu skyni. Munu á þessu þingi verða lagðar fram tillögur í þá átt.

Um 3. gr.

Sjálfsagt þykir, að Alþingi kjósi stjórn sjóðsins. Þá þykir og rétt, að stjórnin hafi aðeins tillögurétt um fjárveitingar úr sjóðnum, en Alþingi sjálft hefur fjárveitingavaldið í sínum höndum, þar sem hér er í raun og veru aðeins um hluta af rikissjóði að ræða, og þá varhugavert, að Alþingi afsali sér fjárveitingavaldinu í hendur sérstakrar nefndar.